

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΙΔΡΥΤΗΣ: ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

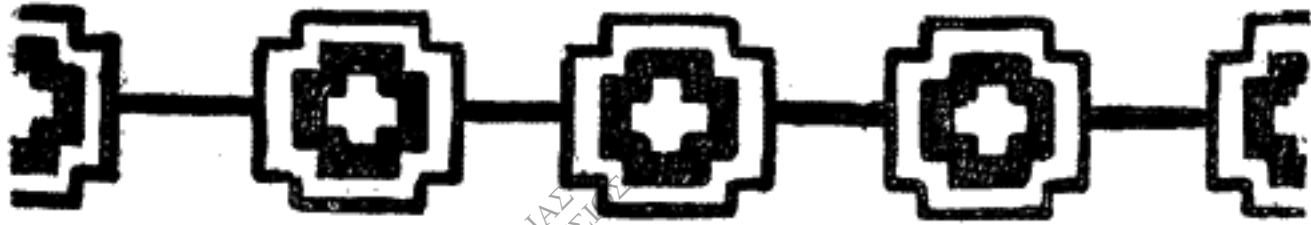
ΤΟΜΟΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ

1947

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ Α.Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",
38 - ΤΣΩΡΤΣΙΑ - 38
ΑΘΗΝΑΙ

Ε.Γ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΥΠΕΡΡΕΑΛΙΣΜΟΥ

Ο καθένας ξέρεi πώς ο υπερρεαλισμός γεννήθηκε στο Παρίσι στα 1925. Ο αρχικός του πυρήνας σχηματίστηκε από μερικούς νέους του καιρού, εκείνου, πρώην ντανταϊστές, που, ύστερα από τη γρήγορη διάλυση του όμιλου Νταντά, ζήτησαν να δημιουργήσουνε μια κίνηση με πιο ξεκαθαρισμένους σκοπούς και πιο αποτελεσματικά μέσα. Έμφυωτής του νέου κινήματος και κυριότερος πνευματικός οδηγός του ήταν ο André Breton.

Ο υπερρεαλισμός δεν παρουσιάστηκε στο πρόσκηνιο της ευρωπαϊκής ζωής σά λογοτεχνική σχολή. Ίσια-Ίσια οι νέοι υπερρεαλιστές της εποχής εκείνης το θεωρούσανε προσβολή θανάσιμη αν τους έλεγε κανείς πώς κάνανε λογοτεχνία. Η φιλοδοξία τους ήτανε πολύ πλατύτερη και βαθύτερη. Ήταν ουσιαστικά μια έξαλλη διαμαρτυρία του συγκαιρινού ανθρώπου ενάντια σ' ένα ανισόρροπο βιομηχανικό πολιτισμό που καταπιέζει και διαστρεβλώνει την ψυχική του ζωή. Σκοπός τους ήτανε, σύμφωνα με τὰ κηρύγματά τους, να πραγματοποιήσουνε μιάν ολοκληρωτική επανάσταση του ανθρώπου, μια ριζική αλλαγή της ζωής, λευτερώνοντας τις φυλακισμένες και άγνωσμένες όρμες του άσυνειδήτου, συνειδητοποιώντας και εξαίροντας τους βαθύτερους πόθους της ανθρώπινης ψυχής, που, κατά την άποψή τους, ή οργανωμένη σήμερα ζωή τους ποδοπατεί, τους φαρμακώνει, τους σκοτώνει. Η απόλυτρωση κι ή προβολή του πόθου, ή αναπροσαρμογή της ζωής στον πόθο, αυτή φαίνεται να είναι ή κυρίαρχη οδηγήτρα ιδέα του υπερρεαλιστικού κινήματος τὰ είκοσι περίπου χρόνια που βίαστανε ή μαχητική του δράση.

Τὰ μέσα που μεταχειρίστηκαν οι υπερρεαλιστές ήτανε πολλά και διάφορα: τὸ αυτόματο γράψιμο, τὸ όνειρο, ὁ έρωτας (ὁ έξαλλος, ὁ *trellós έρωτας*, ὅπως τὸν είπαν οι Ίδιοι), ή κριτική παράνοια, οι πειραματισμοί τους στις πλαστικές τέχνες και μια πολυποικίλη και πολυθόρυβη ὁμαδική δράση, που πήρε συχνά τις διάστασες ἑνός δημόσιου σκανδάλου. Γονίζω πώς τὸ αυτόματο γράψιμο δέν

είταν άλλο τίποτα παρά ἕνα μέσο ανάμεσα σέ άλλα για τήν απόλυτρωση τῶν άσυνειδητων πόθων. Ήπειδὴ ὅμως είταν ή πιο φανερή *συγγραφική* έκδήλωση του κινήματος, γέννησε μιὰ παρεξήγηση που δέ διαλύθηκε ακόμα. Νομίστηκε δηλαδή πώς τὸ αυτόματο γράψιμο είταν ὁ σκοπός του υπερρεαλισμού, πώς είτανε μιὰ νέα λογοτεχνική σχολή που προσπαθούσε, με τὸ ύφος του παραμιλητού, να δημιουργήσει μιὰ πρωτότυπη λογοτεχνική ὁμορφιά. Ήξου συζητήσες, καβγάδες και ποιητικές απόπειρες χωρίς τελειωμό άπάνω σέ στραβή βάση. Από τή μιὰ μεριά διασυρμός τῶν κειμένων του αυτόματου γραψίματος με πολὺ φτηνή έξυπνάδα και διαμαρτυρίες πώς αυτά τὰ πράγματα «δέν είναι ὠραία, δέν είναι ποίηση, δέν είναι τέχνη». (Άπόκριση τῶν υπερρεαλιστῶν: «Ποιός σάς είπε πώς έμεις πᾶμε να κάμουμε πράγματα ὠραία και ποίηση και τέχνη;») Από τήν άλλη μεριά μεγάλη πρεμούρα σέ πλήθος καλούς ανθρώπους να γράφουν αυτόματα ή ψευτοαυτόματα, βιομηχανοποιώντας τὸ υπερρεαλιστικό πείραμα με τήν άπλοϊκή φιλοδοξία ν' αναγνωριστουν έτσι σάν ποιητές και μάλιστα πρωτοπόροι.

Στὸ μεταξύ τὸ κίνημα προσπαθούσε να ὁργανωθεί με τή μορφή περίπου μιᾶς επαναστατικής ὁργάνωσης, με κάποιο μάλιστα συνωμοτικό χαρακτήρα και με σχετικήν έσωτερική πειθαρχία. Τὰ συνθήματά του γρήγορα άπλώθηκαν έξω από τή Γαλλία. Πυρήνες υπερρεαλιστικοί σχηματίστηκαν σ' ὄλη σχεδόν τήν Εὐρώπη και στήν Αμερική, που σημαίνει, ανεξάρτητα από τ' αποτελέσματά του, πώς τὸ κίνημα δέν είταν ὑπόθεση παρισινή, μά ανταποκρινότανε κατά κάποιον τρόπο σ' ένα πλατύτερο αίτημα του καιρού μας, σέ μιὰ διαμαρτυρία, καθώς έλεγα πριν, ή σ' ένα άγχος του σημερινού πολιτισμένου ανθρώπου. (Για τήν υπερρεαλιστική δράση της είκοσαετίας μπορεί κανείς να βρει άφθονες πληροφορίες και βιβλιογραφία στο γνωστό βιβλίο του Maurice Nadeau: «Histoire du Surréalisme.»)

Σήμερα, σάν ὁργανωμένο ὁμαδικό κίνημα, ὁ υπερρεαλισμός δέν ὑπάρχει πιά. Τὰ πο-

λεμικά γεγονότα κι οἱ ὀξύτερες πολιτικές ἀντίθεσες ποὺ ἀκολούθησαν τὸν διαλύσανε ὀριστικά. Ἐξάλλου οἱ ἐπαναστατημένοι ἐκεῖνοι νέοι τοῦ 1925, ποὺ βρίσκονται τώρα γύρω στὰ πενήντα τους χρόνια, ἀνακαλύπτουν μὲ κάποια μελαγχολία πὼς ἡ ζωὴ δὲν ἄλλαξε ἔτσι ποὺ ἤθελαν αὐτοὶ νὰ τὴν ἀλλάξουν καὶ πὼς τὸ ὀριστικὸ ἀποτέλεσμα τοῦ κινήματός τους εἶναι ἀκριβῶς αὐτὸ ποὺ ἀποκρούανε τότε μὲ ἀγανάχτηση: *λογοτεχνία*. Πράγματι, ἀπὸ τὴν πολύχρονη ὑπερρεαλιστικὴ ἐπανάσταση, τελικὰ θὰ ἔλεγε κανεὶς πὼς ἀπομένουν τρεῖς ἢ τέσσερις σημαντικοὶ συγγραφεῖς, μερικοὶ δευτερότεροι μὰ ἀξιόλογοι λογοτέχνες καὶ καλλιτέχνες καὶ μιὰ διάχυτη, γενικὴ ἐπιρροὴ στὰ γράμματα καὶ στὴν τέχνη τῆς Εὐρώπης, ἐπιρροὴ *νερωμένη* βέβαια (θέλω νὰ πῶ σὰν κρασί ποὺ τ' ἀνακατώσαμε μὲ λίγο ἢ πολὺ νερό), μὰ τόσο πλατιά, ποὺ τὴ βλέπει κανεὶς ἀκόμα καὶ στὴ σκηνογραφία τῶν θεάτρων, στὸ χρονογράφημα τῶν ἐφημερίδων, στὴ διαφήμιση τῶν τοίχων. Αὐτὲς ὡστόσο εἶναι οἱ ἐπιφανειακὲς ἐκδήλωσες τοῦ φαινομένου. Ὑπάρχει, στὴ σημερινὴ πνευματικὴ ζωὴ, μιὰ ἐπιρροὴ τοῦ ὑπερρεαλισμοῦ, λιγότερο φανερή, μὰ βαθύτερη, οὐσιαστικότερη καὶ, ὑποθέτω, μονιμότερη. Ἡ μαχητικὴ του πνευματικὴ δράση, ἡ προσπάθειά του γιὰ τὴ λύτρωση τῶν καταπιεσμένων ἀσυνειδητῶν ὁρμῶν, ἡ ἀξιοποίηση τοῦ στοιχείου τοῦ ὄνειρου γονιμοποίησανε τὸ πνεῦμα καὶ δροσίσανε καὶ ζωντανέψανε ὀρισμένες πλευρὲς τῆς λογοτεχνίας ποὺ εἶχανε, θαρρεῖς, τὴν τάση νὰ σαπίσουν ἢ νὰ ξεραθοῦν. Γόνιμη ὑπερρεαλιστικὴ ἐπιρροὴ μπορεῖ νὰ ὑπάρχει σ' ἔργα ἢ σὲ πνευματικὰ ρεύματα ποὺ ἐξωτερικὰ δὲν παρουσιάζουνε καμιὰ συγγένεια μὲ τὰ κείμενα τῶν ὑπερρεαλιστῶν.

Στὴν Ἑλλάδα εὐτυχῶς ἡ ὑπερρεαλιστικὴ ἐπιρροὴ ἔπεσε ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς σὲ καλὰ χέρια. Ἀπὸ τὰ 1935 ὁ Ἀντρέας Ἐμπειρικός ἀντιπροσώπησε τὴν ὑπερρεαλιστικὴ ὀρθοδοξία μὲ τέχνη, μὲ σοφία σπανιότατη καὶ μὲ ἀξιοσέβαστη πνευματικὴν ἐντιμότητα. Ἀπὸ τοὺς πρώτους εἰσηγητὲς τοῦ ὑπερρεαλισμοῦ στὸν τόπο μας εἶτανε κι ὁ Νίκος Καλαμάρης, ποὺ ξενιτεύτηκε ὅμως γρήγορα. Ἐγινε γνωστὸς στὴ διεθνικὴ ὑπερρεαλιστικὴ κίνηση ὡς Nicolas Calas, δημοσίεψε στὸ Παρίσι τὶς παραμονὲς τοῦ πολέμου τὸ γαλλικὸ βιβλίο του «Foyers d'incendie», κατόπι ἐγκαταστάθηκε στὴν Ἀμερική καὶ γράφει τώρα ἀγγλικά. Μὲ τὴν πανάρχαιη μέθοδο τοῦ *ἑλληνομοῦ*, ἀφομοίωσανε τὸ ὑπερρεαλιστικὸ πνεῦμα καὶ τὸ συγχωνέψανε ἀρμονικὰ μὲ γνησιότατες ἑλληνικὲς παράδοσες τρεῖς ποιητὲς ἀπόλυτα προσωπικοὶ: ὁ Ὀδυσσεὺς Ἐλύτης, ἔφηβος τοῦ Αἰγαίου καὶ ἀνθυπολοχαγὸς τῆς Ἀλβανίας, ὁ Νίκος Ἐγγονόπουλος, ἄρχοντας Κωσταντινουπόλιτης, κι ὁ Νίκος Γκάτσος, χορευτὴς μὲ φουστάνελλες ἀπὸ τὴν Τριπολιτσά. (Ἀπὸ ἄλλη, νομίζω, σκοπιὰ πρέπει νὰ ἐξετάζεται ἡ ποίηση τοῦ Γιώργου Σεφέρη.)

Σχετικὰ μὲ τὴν πρόσφατη γαλλικὴ παραγωγή θέλω κυριότατα ν' ἀναφέρω ἓνα νέο μυθιστοριογράφου, τὸ Julien Gracq. Τὰ δυὸ ἔργα ποὺ δημοσίεψε («Au chateau d'Argol» καὶ «Un beau ténébreux») καὶ ποὺ θεωρήθηκαν οἱ πιὸ ἀξιόλογες ἐπιτυχίες τοῦ ὑπερρεαλιστικοῦ πνεύματος στὴν τέχνη τοῦ πεζοῦ λόγου δὲν παρουσιάζουν τίποτα τὸ «αὐτόματο» στὴ μορφή τους. Εἶναι γραμμένα σ' ἓνα ὕφος κυματιστό, μὰ ὀργανωμένο μὲ αὐστηρότητα καὶ ποὺ δὲ φαίνεται καθόλου νὰ καταφρονεῖ τὴν κλασικὴ παράδοση τῆς γαλλικῆς πεζογραφίας. Ὁ ὑπερρεαλισμὸς βρίσκεται στὴν οὐσία τῆς σύλληψης τοῦ συγγραφέα, στὴ σύσταση τῆς ἐμπνοῆς του, στὸ κλίμα τοῦ ὄνειρου ποὺ περιβάλλει τὶς διήγησές του, στὸν ἀέρα τῶν προσώπων του καὶ, γιὰ νὰ μεταχειρισθῶ δικές του ἑκφράσεις, στὴ «μεταμορφωτικὴ δύναμη, στὴν ἐνέργεια τοῦ κεραυνοῦ ποὺ ἔχουν ὀρισμένα ἀνθρώπινα παρουσιάσματα, καθόλου χιμαϊρικά, ποὺ ἀναβρῦζουν ἀξάφνα ἀπὸ ἓνα πεζοδρόμιο, μιὰν ἄδεια κάμαρα, ἓνα δάσος, μιὰ στροφὴ δρόμου, στὴν ἱκανότητά τους νὰ σφραγίσουν ἀπεριόριστα μὲ τὴ νυχιά τους αὐτοὺς ποὺ ἀρπάζουν ἔτσι στὴν παγίδα...»

Ἀπὸ τὰ πρώτα κιόλας βήματά του τὸ ὑπερρεαλιστικὸ κίνημα ἄρχισε νὰ ὑποφέρει βαθιὰ ἀπὸ μιὰ χρόνια ἐσωτερικὴ κρίση, ποὺ δὲν κατάφερε ποτὲ νὰ τὴν ὑπερνικήσει. Ἡ κρίση εἶχε ὡς ἐπίκεντρο τὸ κοινωνικὸ πρόβλημα καὶ τὸ θέμα εἶταν ἂν ἔπρεπε ἢ ὄχι νὰ προσχωρήσει ὁ ὑπερρεαλισμὸς στὸ κομμουνιστικὸ κόμμα. Μιὰ ὑπερρεαλιστικὴ μερίδα, ποὺ ὁ μαχητικότερος ἀντιπρόσωπός της στάθηκε ὁ Aragon, ὑπόστηριζε ἀνέκαθεν πὼς ἡ μόνη ἀποτελεσματικὴ ἐπανάσταση τοῦ καιροῦ μας εἶταν ἡ κομμουνιστικὴ, πὼς ὁ ὑπερρεαλισμὸς, κίνημα ἐπαναστατικὸ ποὺ φιλοδοξοῦσε ν' ἀλλάξει τὴ ζωὴ τῆς ἀνθρωπότητας, χρωστοῦσε νὰ μπεῖ μὲς στὸν κομμουνισμό, νὰ τὸν ὑπηρετήσῃ μ' ὅλην τὴ δύναμή του καὶ νὰ προσπαθῆσῃ νὰ τὸν ἐπηρεάσει. Μιὰ ἄλλη ὅμως μερίδα ἔδειχνε μεγάλη δυσπιστία πρὸς τὴ διχτατορικὴ τάση τοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος καὶ πρὸς τὸν ὀλοκληρωτισμὸ τοῦ Σοβιετικοῦ Κράτους κι ἀγωνιζότανε νὰ διατηρήσῃ τὴν ἀπόλυτη ἀνεξαρτησία τοῦ ὑπερρεαλιστικοῦ κινήματος. Πολλὲς εἶταν οἱ ἀτομικὲς κι οἱ ὁμαδικὲς περιπέτειες τῶν ὑπερρεαλιστῶν ἀπὸ τὴν αἰτία αὐτὴ καὶ τελικὸς τῆς ἀποτέλεσμα ἡ διάσπαση τοῦ ὑπερρεαλισμοῦ σὲ ἀντίμαχους ὁμίλους ποὺ τοὺς χωρίζει πιά θανάσιμος μίσος. Ὁ Aragon κι ὁ Eluard, ποὺ ἀναγνωρίζονται ἀνεπιφύλαχτα σὰ δυὸ ἀπὸ τοὺς ἀξιολογώτερους ποιητὲς τῆς Γαλλίας στὸν 20ῶν αἰῶνα, εἶναι σήμερα «ἐπίσημοι» κομμουνιστὲς συγγραφεῖς, ἀφοσιωμένοι ὀδότελα στὸ κόμμα τους. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά ὁ Breton ἔχει πάρει στάση μαχητικὰ ἀντισταλινικὴ καὶ ἀντισοβιετικὴ. Ἀνήκει στὴν κατηγορία τῶν ἀριστερῶν διανοουμένων

ποῦ πρεσβεύουν ὅτι ἡ Σοβιετικὴ Ρωσσία ἔπαψε νὰ εἶναι προοδευτικὴ δύναμη καὶ δὲν εἶναι πιά ἄλλο τίποτα παρά μιὰ στρατοκρατικὴ καὶ ἰμπεριαλιστικὴ δικτατορία στὰ χέρια μιᾶς νέας ὀλιγαρχίας.

Ἄνεξάρτητα ἀπὸ τὴν πολιτικὴν τοποθέτηση, νομίζω πὼς ὁ André Breton πρέπει στὸ ἐξῆς νὰ μᾶς ἐνδιαφέρει ὄχι μόνον ὅσον ὁ πῶς ἀντιπροσωπευτικὸς φορέας τοῦ ὑπερρεαλιστικοῦ πνεύματος, μὰ γενικότερα ὅσον ἓνα ἀπὸ τὰ πῶς ζωντανὰ καὶ πῶς ἀνήσυχτα μυαλὰ τῆς σημερινῆς Γαλλίας. Ἡ πνευματικὴ τοῦ δραστηριότητα ἀπλώνεται καὶ στὴ μεταφυσικὴ καὶ στὴν ψυχολογία καὶ στὶς ἠθικὰς καὶ τὶς οἰκονομικὰς ἀκόμα ἐπιστῆμες. Ἐρευνώντας μέσα στὸ πέλαγος τῶν λημονησμένων θεωριῶν τοῦ «αὐτοπιστικοῦ σοσιαλισμοῦ» τῆς ρωμαντικῆς ἐποχῆς, ἀνακάλυψε ξανά τὸν τελευταῖο καιρὸ τῆς θεωρίας τοῦ «Phalanstère» τοῦ Fourier, κι ἀγωνίζεται νὰ τῆς δώσει νέα ζωή. «Ἀλλόφρενη σκιά τοῦ Charles Fourier, ἀνακράζει, οἱ κοροϊδίες ποῦ σοῦ χορηγήσανε δὲ θὰ σὲ βάλουνε κάτω γιὰ πάντα· καὶ προσθέτω πὼς μόνες αὐτὲς ἀρκοῦνε γιὰ νὰ φέρουνε πρὸς ἐσένα τοὺς ποιητὲς...»

Ἀπὸ τὸ τελευταῖο βιβλίον τοῦ André Breton, μὲ τὸν ἀπόκρυφο τίτλον «Arcane 17», μεταφράζω μιὰ περικοπὴν ποῦ βάζει, νομίζω, σὲ κίνηση τὴ σκέψην μας :

«Μπορεῖ κανεὶς νὰ ἐλπίζει, γράφει, ὅτι, καὶ στὸ κοινωνικὸ ἐπίπεδο καὶ ἄλλοῦ, ἀπὸ τὴν ἀνήκουστη ἰδεολογικὴ σύγχυση ποῦ χαρακτηρίζει τὸ τέλος τοῦτου τοῦ πολέμου θὰ ξεπεταχτοῦνε πολυάριθμες ριζοσπαστικὲς πρότασες, διατυπωμέναι *ἔξω ἀπὸ τὰ πλαίσια* καὶ ποῦ, ἀψηφώντας τὴν κατηγορίαν τῆς ἀπλοϊκότητος καὶ τοῦ ἀδικαιώτου καὶ χωρὶς συνέπειαν προμαντέματος, θὰ κάμουν ὥστε, ἀπέναντι τὴν προσωρινή

φτώχεια τῆς γλώσσας τοῦ πνεύματος, νὰ ὑψωθεῖ ἡ γλώσσα ποῦ μιλοῦν ἡ καρδιά κι οἱ αἰσθησες. Ἄς περιμένουμε ἡ γλώσσα αὐτὴ νὰ ἀποκαταστήσει τιμητικὰ τὰ μεγάλα θέματα ποῦ τῆς ταιριάζουνε—καθὼς ἐκεῖνο ποῦ τείνει νὰ καθαγιάσει τὴ σάρκα ἐξίσου ὅσον καὶ τὴν ψυχὴν, νὰ θεωρηθεῖ σάρκα καὶ ψυχὴ ἀδιαχώριστες—θέματα ποῦ ἀνάμεσόν τους κυριαρχεῖ ἡ ἰδέαν τῆς *σωτηρίας τοῦ κόσμου ἀπὸ τὴ γυναῖκα*, τοῦ ὑπερβατικοῦ προορισμοῦ τῆς γυναίκας, τοῦ προορισμοῦ ποῦ ὡς σήμερον συστηματικὰ συσκοτίστηκε, πολεμήθηκε ἢ ξεστρατίστηκε, μὰ ποῦ σίγουρα μέλλεται νὰ ἐκδηλωθεῖ θριαμβευτικὰ μιὰ μέρα...»

Τὶ νόημα πρέπει νὰ βγάλουμε ἀπὸ τοὺς διαισθητικοὺς αὐτοὺς στοχασμοὺς; Νομίζω τοῦτο, ὅτι ἡ μόνη δυνατὴ σωτηρία τῆς ψυχῆς τοῦ σημερινοῦ Εὐρωπαίου εἶναι νὰ προσπαθήσει νὰ λυτρώσει, μὲς ἀπὸ τὸ ἀνήκουστο πνευματικὸ, ἠθικὸ καὶ κοινωνικὸ χάος ὅπου βρίσκεται βουλιαγμένος, τὴν ἰδανικὴν μορφήν τῆς γυναίκας, ν' ἀποκαταστήσει τὴ λατρείαν τῆς ἰδανικῆς γυναίκας. Ἐνα τέτοιο, φαντάζομαι, περιεχόμενον θὰ ἔπρεπε νὰ δοθεῖ στὴν ὑποβλητικὴ αὐτὴ ρῆσιν γιὰ τὸν ὑπερβατικόν, τὸ μεταφυσικόν προορισμόν τῆς γυναίκας. Κι αὐτὸ φαίνεται νὰ εἶναι τὸ τελευταῖον μήνυμα ποῦ μᾶς στέλνει, διαλυμένη, διχασμένη, μὲ πάντα ζωντανή, ἢ πολυπλόκαμη καὶ πολυτάραχη ὑπερρεαλιστικὴ οἰκογένεια. Μήνυμα ποῦ ἐκφράζει ἓνα αἶτημα, μιὰ πρόσκλησιν γιὰ ἓνα καινούριον πνευματικὸν ἔργον, δημιουργήμα ταυτόχρονα τῆς ποιητικῆς ἐνόρασης καὶ τῆς σκέψης ποῦ θράφηκε ἀπὸ τὴ σύγχρονον ἐπιστήμη—ἔργον τῆς ὁμαδικῆς ψυχῆς τοῦ καιροῦ μας, ποῦ ἂν ποτὲ ὀλοκληρωθεῖ θὰ εἶναι *μιὰ νέα μεταφυσικὴ τοῦ ἔρωτα*.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΘΕΟΤΟΚΑΣ

